

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Андрійченко А.С.

студентка;

Біліченко П.Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Глухівський національний університет
імені Олександра Довженка*

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ЄЗУЇТСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ РЕГІОНІ У XVI–XVIII СТ.

Однією з педагогічних систем, що розвивалася в умовах складної суспільно-політичної ситуації, протистояння між релігійними конфесіями і донині спричиняє неоднозначні судження фахівців, яка накопичила як цінні ідеї та здобутки, так і недоліки, є освітня діяльність ордену єзуїтів, що активно діяв у східноєвропейському регіоні, у тому числі і на українських землях, у XVII–XVIII ст.

Метою наших пошуків є – окреслити історичні обставини творення освітньої мережі ордену єзуїтів у польсько-українських землях, розглянути вплив їхньої системи освіти на формування освітніх традицій польського і українського народів.

Значний внесок у розвиток польської єзуїтської освіти на етапі її становлення, зробив єпископ Вармії (історична територія на півдні Балтійського моря) Станіслав Осія, заснувавши у 1564 р. у місті Бранево перший єзуїтський колегіум. Наступні колегіуми єзуїтів були відкриті у місті Пултуську 1566 р. та Вільнюсі у 1570 р. [1, с. 151–173].

З джерельної бази дослідження ми дізналися, що між протестантами та католиками на території польської держави велася активна боротьба за першість у системі освіти. Першою протестантською середньою стала школа, заснована 1519 р. познанським єпископом Яном Любранським. У ній після засвоєння курсу «Семи вільних мистецтв» навчання продовжувалось вивченням теології. На честь її фундатора школу назвали академією Любранського. У останній третині XVI ст. гідну конкуренцію їй почали складати єзуїти, які відкрили у 1575 р. в місті Познань свою середню школу-колегію. Вони активно переманювали до неї учнів академії і навіть мали намір відкрити в тому ж місті власну академію [1, с. 216–224].

На кінець XVI ст. на польських територіях діяло вже 12 колегіумів [2, с. 164–178].

У квітні 1579 року король Стефан Баторій надав єзуїтському колегіуму Вільнюсі статут університету. Нова школа під назвою Віленська академія була першим вищим навчальним закладом у Великому князівстві Литовському. У кінці XVI ст. у ній навчалося понад 800 студентів. Першим ректором установи був призначений активний діяч єзуїтів Петро Скарга, який був прихильником ідеї об'єднання православної і католицьких церков. У 1661 р. він заснував єзуїтський університет у Львові [2, с. 401–437].

Опрацювання наукової літератури допомогло з'ясувати, що у 1588 р. у Кракові за ініціативи професорів місцевого університету була створена середня школа, згодом вона дістала офіційну назву «Колегія Новодворського» – на честь Бартломея Новодворського, який 1617 р. матеріально забезпечив її існування. Зокрема, школа готувала молодь для вступу до Краківського університету, під

опікою якого вона перебувала. Професори університету залучалися до викладання в ній за складеною ними програмою. Подібні до краківської, середні школи були відкриті адміністрацією університету у першій половині XVII ст. у ряді інших, переважно польських містах Речі Посполитої. Через це їх іменували академічними, тобто університетськими колоніями. У колоніях, як і у колегії Новодворського, навчалася достатньо значна кількість молоді з суспільних низів, тоді як в єзуїтських колегіях майже виключно шляхта. За програмою навчання колонії сильно відрізнялися від єзуїтських колегій. Програма останніх мало враховувала національні реалії, була загалом космополітична, а програма колоній спрямовувалася на виховання польського громадянина [2, с. 519–524].

У XVI – першій половині XVII ст. авторитет Краківського університету як навчального (і наукового) закладу неухильно знижувався. І все ж можна стверджувати, що більша частина культурно-політичної еліти Польщі у XVI – першій половині XVII ст. отримала вищу освіту саме у цьому університеті, щоправда, переважно на філософському факультеті, – на медичному і теологічному факультетах студентів було небагато [2, с. 532–539].

Історичні дані свідчать, що на українських теренах два колегіуми ордену почали діяти майже одночасно у Львові і Луцьку. Львівський було відкрито у 1606 році. У 1608 р. тут уже навчалася близько 200 учнів, після відкриття класу філософії (близько 1613 р.) число учнів збільшилося до 500, а пізніше, коли у 1650-х роках навчання доповнилося теологічним класом, сягало 700 і більше осіб. З 1646 р. при колегіумі діяла власна друкарня. У другій половині XVII ст., зважаючи на високий рівень своїх програм, львівські єзуїти намагалися отримати для школи статус академії, однак не змогли здолати конкуренції Краківської академії, не зацікавленої у надмірному піднесенні сусіда [2, с. 618–629].

Луцький колегіум таких освітніх висот не сягав. Його нижчі, граматичні, класи почали діяти у 1609 р. на підставі фундаційного акту місцевого католицького єпископа Мартіна Шишковського, проте остаточно школа сформувалася з 1614 року завдяки матеріальній підтримці князя Юрія Вишневецького, відкривши класи граматики, поетики і риторики [2, с. 675–684].

У 1608 році Польська провінція була розділена на провінції польську і литовську, яка включає в себе області Вармію і Мазовію. У середині XVII ст. в обох цих провінціях було близько 40 шкіл. У другій половині XVII ст. колегіуми єзуїтів зазнають кризи, що було викликано війнами, вторгнення шведів, та війною з Росією. Після припинення війни школи єзуїтів почали знову відновлюватися [2, с. 690–699].

У XVII ст. представництво єзуїтів з'явилося у Перемишлі. У 1627–1634 рр. єзуїти звели невелику дерев'яну будівлю колегіуму, а у періоди 1679–1692 рр. і 1718–1721 рр., тут працював цілий комплекс релігійних установ. Проте, через деякий час, колегіум не витримав конкуренції з іншими школами і припинив свою діяльність.

У 1746 р. був створений єзуїтський колегіум у Калуші. У 1749 р. відкрили ще один колегіум у Львові, у 1751 р. – у Вільнюсі і Острозі, у 1752 р. – у Варшаві, у – 1753 р. в Любліні, в 1756 р. у – Познані [2, с. 703–711].

Найвні історичні джерела свідчать, що завдяки вмілому підбору професійно підготовлених кадрів, використанню найновіших досягнень в галузі методики і науки рівень викладання у єзуїтських навчальних закладах був високим.

Орден ретельно дбав про створення семінарій, які готували вчителів для колегіумів. Перша така семінарія була відкрита у мазовецькому містечку Пултуськ. Завдяки цілеспрямованим кваліфікованим педагогам, система освіти досягла значних результатів. Серед них широковідомими є: Д. Бельський (педагог, оратор та письменник, протягом декількох років викладав у колегіях Любліна, Кам'янця та Львова, в основному гуманітарні предмети та риторіку, а

потім переїхав до Польщі вчителювати у колегіумах Калуша та Познані), Ф. Богомолець (польський священик-єзуїт, вчитель, редактор, драматург, поет, есеїст, перекладач, один із активних діячів польського Просвітництва, 10 років вчителював у вільнюському колегіумі), Д. Борейко (педагог, ритор, префект з досліджень у Вільнюсі, протягом 10 років був професором риторики у єзуїтських колегіях у Литві), Д. Рогалін (священик, математик, лікар, військовий теоретик, астроном і проповідник, вивчав право, філософію і богослов'я у Римі, а потім фізико-математичні науки у Парижі, вважається засновником у Познані фізико-математичного центру), Ф. Папроцький (викладав історію та географію у Варшавському колегіумі, також викладав філософію, експериментальну фізику та французьку мову) [3, с. 102–128].

Віднайдені історичні факти свідчать, що засновниками єзуїтських колегіумів, як правило, були представники заможних аристократичних родин. Перший єзуїтський колегіум у руських землях у Ярославлі заснувала Софія Тарновська у 1574 р. Микола Радзивіл у 1582 р. заснував колегіум у місті Несвіжі, Альбрехт Радзивіл заснував у 1631 р. колегіум у Пінську. Лев Казимір мав свій колегіуму Брест-Литовську. Казімеж Сапега підтримав єзуїтів у Гродно, Д. Вишневецький, гетьман Литовський, заснував колегіум у Пінську. Маркіян Огінський фінансував колегіум у Мінську, М. Потоцький – колегіум у Новогрудку. Олександр Корвіна заснував освітній заклад у Вітебську. У 1619 р. засновано колегіум у Кросно. Станіслав і Павло Вольські заснували у 1612 р. колегіум у Раві-Руській [4, с. 75–82].

Після заборони діяльності ордену з 1773 р., Польща була поділена на 4 провінції з 2362 ченцями, які піклувалися про 137 торгівельні центри, які знаходилися під управлінням держави. Число колегіумів на той момент налічувало 51, а число шкіл – 66, у тому числі: 43 колегіумів філософії і 23 колегіумів теології, 15 благородних шкіл-інтернатів, 2 семінарії, та 2 академії [4, с. 91–101].

Зрозуміло, що наведений історичний аналіз розвитку освітньої системи ордену єзуїтів у польському регіоні протягом XVI–XVIII ст. не вичерпує повною мірою заявленої проблеми. У подальших наших розвідках ми детально розглянемо питання організації навчально-виховного процесу у єзуїтських освітніх установах, його змісту, форм та методів реалізації.

Список використаних джерел:

1. Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI – середини XVII ст. \ Т. Шевченкою, : Львів, – Свічадо, 2005 – 340 с.
2. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі : Від найдавніших часів до наших днів. \ Л. Зашкільняк, : Львів, – Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002 – 752 с.
3. Kazimierz Puchowski, Model kształcenia szlachty w kolegiach jezuickich, w : Między Barokiem a Oświeceniem, Olsztyn 1996 – 102 s.
4. Marek Żukow-Karczewski, Sprowadzenie jezuitów do Polski, «Kalendarz Serca Jezusowego 1990», WAM, Kraków 1989 – 82 s.